

## สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะหาคำอธิบายพฤติกรรมความร่วมมือกันของชาวบ้านชุมชน ส.สุขทวี ซึ่งผู้ศึกษามองว่ามีสถานการณ์ไม่ราบรื่นนัก โดยพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นและดำเนินไปของสายสัมพันธ์ระหว่างกันของชาวบ้าน อันน่าจะมีความสำคัญยิ่งต่อการตัดสินใจของชาวบ้านที่จะร่วมมือกันกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เป็นการศึกษาโดยใช้แนวความคิดทางทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมเป็นกรอบหลัก ๆ ในการวิเคราะห์ และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้าน ในระหว่างการออกภาคสนาม

ในการศึกษานี้ความสัมพันธ์ทางสังคมจะได้รับการพิจารณาว่ามีพื้นฐานอยู่บนการแลกเปลี่ยนประโยชน์ระหว่างบุคคล ดังนั้นสายสัมพันธ์ต่าง ๆ ของชาวบ้านจึงเป็นเครื่องแสดงถึงการจัดสรรประโยชน์และทรัพยากรสำหรับแลกเปลี่ยนระหว่างกัน และนอกจากนั้นชาวบ้านยังมีการจัดสรรบางรูปแบบที่มีได้แสดงถึงการแลกเปลี่ยน แต่เป็นการแสวงประโยชน์จากผู้อื่นอีกด้วย ทั้งนี้ผู้ศึกษาเชื่อว่ากลวิธีจัดสรรเหล่านี้น่าจะเป็นผลมาจากสภาพทางเศรษฐกิจที่ไม่มั่นคงแน่นอนของชาวบ้านนั่นเอง

กลวิธีจัดสรรประโยชน์และทรัพยากรเพื่อแลกเปลี่ยนกันของชาวบ้าน สามารถแบ่งได้ 2 รูปแบบคือ การแลกเปลี่ยนเชิงเศรษฐกิจ และการแลกเปลี่ยนเชิงสังคม การแลกเปลี่ยนรูปแบบแรกแบ่งย่อยได้อีกเป็น แบบมีอำนาจต่อรองเท่าเทียมกันซึ่งเน้นการตอบแทนอย่างทันทีทันใดเพื่อให้พันธะผูกพันระหว่างสองฝ่ายจบสิ้นโดยเร็ว และแบบมีอำนาจต่อรองไม่เท่าเทียมกันซึ่งคู่แลกเปลี่ยนทั้งสองฝ่ายต่างรู้สึกต่อกันในแง่ลบ กล่าวคือผู้มีอำนาจน้อยกว่าจะมองว่าอีกฝ่ายเอาเปรียบตน ส่วนผู้มีอำนาจมากกว่าก็ต้องหวาดระแวงและคอยตรวจสอบอีกฝ่ายเสมอ ด้วยเหตุนี้ทั้งสองฝ่ายจึงไม่มีความเชื่อมั่นในพันธะผูกพันแห่งการแลกเปลี่ยนที่จำเป็นต้องมีชั่วคราวเพียงเพื่อผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายเอง ส่วนการแลกเปลี่ยนเชิงสังคมนั้นแม้ประโยชน์ที่แลกเปลี่ยนกันจะมีทั้ง extrinsic reward และ intrinsic reward อันจำเป็นต่อชีวิต ทว่าประโยชน์

เหล่านั้นเป็นสิ่งที่เรียกหาได้อย่างกว้างขวางไม่จำเป็นต้องสร้างข้อผูกมัดใด ๆ เป็นเครื่องช่วยสร้างพันธะผูกพันที่แน่นอนเพื่อแลกเปลี่ยน

นอกจากนั้นยังมีการจัดสรรประโยชน์ที่มีได้เป็นการแลกเปลี่ยนกันได้แก่ การแสวงประโยชน์จากทรัพยากรของผู้อื่นซึ่งยิ่งทำให้ชาวบ้านต้องหวาดระแวงซึ่งกันและกันมากขึ้น กลวิธีจัดสรรเหล่านี้มิได้สร้างเสริมให้ชาวบ้านเกิดพันธะผูกพันและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ลึกซึ้งคงทนต่อกันเลย หากทว่าต้องคบหาสมาคมกันด้วยความสัมพันธ์ที่ผิวเผินและเปราะบางอันสามารถเลิกล้มหรือสร้างใหม่ได้ตลอดเวลา ซึ่งช่วยให้พวกเขาเผชิญหน้ากับสภาพการจัดสรรที่ดำเนินอยู่ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าวนอกจากแสดงให้เห็นได้ในเครือข่ายทางสังคมของบุคคลที่เน้นสายสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสมาชิกในเครือข่ายแต่ละคนโดยตรง (Star) และเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวแล้วยังมีความเกี่ยวข้องกับความร่วมมือกันอันไม่ราบรื่นนักของชาวบ้านเนื่องจากขาดความไว้วางใจกันอันมีสาเหตุมาจาก

1. ลักษณะการจัดสรรประโยชน์ดังกล่าวไม่ให้ความสำคัญต่อการมีพันธะผูกพันที่ยาวนาน ทำให้โอกาสการแลกเปลี่ยนตอบแทนระหว่างเฉพาะรายบุคคลอย่างต่อเนื่องไม่เกิดขึ้น สิ่งที่ตามมาก็คือข้อผูกพันซึ่งจะดำเนินไปด้วยความไว้วางใจกันจึงไม่อาจปรากฏขึ้นมาได้

2. การจัดสรรประโยชน์ดังกล่าวก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่ลึกซึ้งถาวรแต่กลับเปราะบางยิ่ง กล่าวคือสิ้นสุดและเกิดใหม่ได้เสมอ ทำให้ยากแก่การควบคุมพฤติกรรมในการกระจายประโยชน์ระหว่างกันให้เป็นธรรมต่อทุกฝ่ายได้ นอกจากนี้การจัดสรรประโยชน์ดังกล่าวยังขึ้นอยู่กับ การสร้างภาพพจน์และให้ความหมายแก่สถานการณ์ซึ่งเป็นไปตามแรงกระทำและจุดประสงค์ที่จะแสวงประโยชน์จากผู้อื่น ดังนั้นความไว้วางใจกันจึงยังมีได้น้อยลง

3. ลักษณะการไม่ให้ความสำคัญกับพันธะผูกพันต่อบุคคลอื่นนั้น แสดงถึง motivational orientation แบบตัวใครตัวมัน (individualistic) ซึ่งเมื่อประกอบกับการที่ชาวบ้านมีการแสวงประโยชน์จากกัน จึงทำให้ข้อมูลที่ชาวบ้านติดต่อสื่อสารกันมิได้ช่วยเกื้อหนุนให้ความไว้วางใจกันพัฒนาขึ้นมาเลย

อย่างไรก็ตามความร่วมมือกันมีแนวโน้มจะเกิดขึ้นได้ด้วยดี หากสายสัมพันธ์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์เชิงซ้อนในรูปแบบที่มีระดับความผูกพันต่อกันสูง ได้แก่

ความสัมพันธ์ในฐานะเครือญาติ และขึ้นอยู่กับรูปแบบความสัมพันธ์ที่บุคคลคู่สัมพันธ์มองว่ามีความเป็นไปได้ที่จะสามารถแลกเปลี่ยนหรือจัดสรรประโยชน์ระหว่างกันได้อย่างเป็นที่พึงพอใจ ตราบใดที่ยังรักษาความสัมพันธ์กันอยู่ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในฐานะสมาชิกวงไพบ่เดียวกัน

ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่พบในชาวบ้าน ส. สุขทวินี้อาจมีคุณลักษณะบางประการคล้ายคลึงกันกับสิ่งที่ Oscar Lewis เรียกว่า culture of poverty หรือ วัฒนธรรมแห่งความยากจนอยู่บ้าง แต่ก็มีรูปแบบหลายประการที่แตกต่างออกไป Lewis ได้เสนอคุณลักษณะทั่วไปของวัฒนธรรมแห่งความยากจนไว้เป็น 4 ระดับคือ (Lewis, 1968:7-9)

1. ระดับเป็นวัฒนธรรมย่อยในสังคมใหญ่ ผู้ที่อยู่ในวัฒนธรรมแห่งความยากจนจะมีลักษณะของความขาดการมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการบูรณาการณกับสถาบันสำคัญ ๆ ของสังคมใหญ่ เช่น ไม่มีส่วนร่วมและบทบาททางการเมือง ไม่ได้รับบริการจาก agency ของทางรัฐและเอกชน เป็นต้น

2. ระดับเป็นชุมชน กล่าวได้ว่าลักษณะด้านกายภาพคือคนในวัฒนธรรมนี้มีการอาศัยอยู่กันอย่างแออัด สภาพที่อยู่ช้ำรุดทรุดโทรมไม่ถูกสุขลักษณะ ส่วนด้านสังคมจะมีการจัดระเบียบทางสังคมภายในชุมชนในระดับต่ำ (low level of socio-cultural organization) อันมีนัยที่เกี่ยวกับความไม่มีประสิทธิภาพในการกำหนดแนวทางสำหรับแบบแผนพฤติกรรมของบุคคลและความรู้สึกนึกคิดในชีวิตประจำวัน ทำให้ชุมชนมีสภาพชายขอบ (marginal) และคลาดเคลื่อน (anachronic) เมื่อต้องเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่

3. ระดับครอบครัว ผู้อยู่ในวัฒนธรรมนี้จะมีช่วงชีวิตในวัยเด็กสั้น มีกิจกรรมทางเพศตั้งแต่อายุยังน้อย และชีวิตคู่เป็นการอยู่ร่วมกันโดยมิได้ผูกมัดอย่างเป็นทางการ ทำให้มีอิสระในการเลิกล้มและเริ่มชีวิตคู่ใหม่ได้อย่างสะดวก สมาชิกผู้หญิงทั้งภรรยาแม่ลูกสาวเป็นหลักรับผิดชอบภาระของครอบครัว (female or mother centered family) ในขณะที่สมาชิกผู้ชายโดยเฉพาะสามีและพ่อไม่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว อย่างไรก็ตามก็ตีสมาชิกในครอบครัวจะขาดความสมานฉันท์ มีการทะเลาะและแข่งขันกัน

4. ระดับปัจเจกบุคคล บุคคลในวัฒนธรรมนี้มีภาพพจน์ของตนเองว่ามีความด้อยและต่ำต้อย (inferiority) ในสังคม พวกเขาตกอยู่ในสภาวะชายขอบ เป็นผู้

ความทุกข์ทรมานและผิดปกติทางจิตใจ (psychological pathology) ปล่อยปลະ เละเลยชีวิตกลายเป็นคนไม่พยายามช่วยเหลือปรับปรุงชีวิตตนเอง (helpless) รอคอย แต่จะพึ่งความช่วยเหลือของผู้อื่น (dependence) มีแนวโน้มจะทำการต่าง ๆ ไปตาม อารมณ์ที่เป็นอยู่ขณะนั้นโดยปราศจากการควบคุมรวมทั้งมีความพอใจและคิดที่จะต้องแสวง หาความสุขในช่วงเวลาเฉพาะหน้า ไม่สามารถชลอหรือเก็บงำไว้สำหรับอนาคตได้

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาลักษณะโดยทั่วไปของชาวบ้าน ส.สุขทวีใน 4 ระดับ ดังกล่าวนี้นปรากฏว่า แม้ชาวบ้านจะตัดพ้ออยู่เสมอว่าพวกเขาถูกทอดทิ้งจากสังคมใหญ่ กระนั้นก็ตามพวกเขา นับเป็นผู้ใฝ่หาหนทางที่จะติดต่อเข้าหาสังคมใหญ่อยู่เสมอ เพราะ สามารถถือเอาความต้อยกว่าคนอื่น ๆ มาเป็นเหตุผลที่ทำให้สังคมใหญ่ควรหันมาให้ความ ช่วยเหลือ และหากโอกาสเปิดขึ้นพวกเขาย่อมไม่รีรอที่จะเรียกร้องขอแบ่งปันสิ่งที่สังคม ใหญ่มีแต่พวกเขา ยังขาดแคลนอยู่ ดังนั้นจึงเป็นที่รู้กันดีว่าหากมูลนิธิหรือองค์กรใด ๆ ประกาศเปิดให้ความช่วยเหลือทางปัจจัยการครองชีพแก่ผู้ขาดแคลน ชาวบ้าน ส.สุขทวี ทั้งหลายจะต้องไปขอรับการช่วยเหลือที่นั่นทันที ส่วนในระดับชุมชนแม้โดยลักษณะกายภาพ ความทรุดโทรมแออัดและไม่ถูกสุขลักษณะจะเป็นลักษณะที่คล้ายกัน แต่ด้านลักษณะทางสังคม เราอาจสรุปว่าชาวบ้าน ส.สุขทวีขาดการจัดระเบียบทางสังคมในชุมชนให้เต็มปากเต็มคำ ไม่ได้สัก แม้บรรยากาศในชุมชนจะเต็มไปด้วยการก่อกองทะเลาะวิวาท แต่นั่นคือวิถี ทางที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติร่วมกันมาได้จนถึงทุกวันนี้ ซึ่งผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจ พฤติกรรมของชาวบ้านไม่ควรมองข้ามความจริงที่ว่า วิถีทางดังกล่าวน่าจะเป็นการจัด ระเบียบทางสังคมอีกแบบหนึ่ง

ส่วนในระดับครอบครัวการมีช่วงชีวิตในวัยเด็กสั้นและชีวิตคู่ที่มีได้ผูกมัดอย่าง เป็นทางการกับการมีอิสระในการเลิกล้มและเริ่มต้นชีวิตคู่ใหม่ได้สะดวกนั้นดูจะเป็น ลักษณะที่คล้ายกัน ทว่าในเรื่องผู้รับภาระครอบครัวนั้นทั้งชายและหญิงมีแนวโน้มที่จะเป็น หลักของครอบครัวหรือเป็นฝ่ายละเลยความรับผิดชอบกับครอบครัวได้เท่าเทียมกัน เพียง แต่เนื่องจากโดยทั่วไปฝ่ายหญิงมักรับภาวะกิจกรรมการงานในครัวเรือน ส่วนผู้ชายนั้นรับ ภาระหารายได้จากนอกครัวเรือน ดังนั้นจึงเห็นฝ่ายหญิงเป็นผู้จัดการเรื่องราวต่าง ๆ ในบ้านมากกว่าชาย ทั้งนี้ยี่สำคัญคือทั้งสองฝ่ายต่างจำเป็นต้องช่วยกันแบกรับภาระ ร่วมกันไปเพียงแต่คนละด้านเท่านั้น

ในระดับปัจเจกบุคคลความรู้สึกด้อยและด้อยต่ำย่อมมีอยู่แน่นอน ทว่าโดยปกติ ชาวบ้านมิได้เป็นมนุษย์ที่ทุกข์ระทมและมีอาการป่วยทางจิตใจที่หนักหนาไปกว่าคนเมืองหลวง โดยทั่วไปเลย อย่างไรก็ตามคงปฏิเสธไม่ได้ว่าพวกเขาค่อนข้างจะมีความพอใจและมุ่งแสวงหาความสุขในช่วงเวลาเฉพาะหน้า ไม่อดทนที่จะชลอหรือเก็บออมไว้สำหรับอนาคต ส่วนหนึ่งก็เพราะไม่ใช่วิธีนี้หรือที่ทำให้เขาสามารถเผชิญกับสภาวะขัดสนบ้างจ่ายในการดำรงชีวิตทั้งหลาย นอกจากนี้สิ่งสำคัญก็คือการเก็บออมอาจนำมาซึ่งการถูกผู้อื่นแสวงประโยชน์โดยที่ตนต้องลำบากและคับข้องใจกับการพยายามปกป้องสิ่งที่เก็บออมไว้ กระนั้นก็ดี ชาวบ้านมิได้มองเอาหรือรอคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่น แต่พวกเขาแสวงหาอยู่เสมอเห็นได้จากความพยายามที่จะดูใช้ทรัพยากรกันและกัน หรือการรุกเข้าหา มุลินีและองค์กรต่าง ๆ โดยใช้กลยุทธ์นานับประการเพื่อนำทรัพยากรของมุลินีหรือองค์กรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์

อย่างไรก็ดีประเด็นสำคัญที่ข้อสรุปเกี่ยวกับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของ ชาวบ้าน ส. สุขทวีในการศึกษาคั้งนี้แตกต่างจากข้อเสนอของ Lewis ก็คือ ขณะที่ Lewis เสนอว่าวัฒนธรรมแห่งความยากจนนี้แม้จะเป็นผลงานจากการปรับตัว (adaptation) และการโต้ตอบ (reaction) ต่อสถานการณ์แวดล้อมของคนยากจน แต่ Lewis เน้นว่าเมื่อวัฒนธรรมแห่งความยากจนได้กำเนิดขึ้น มันจะมีพลังที่สามารถดำรงอยู่และถ่ายทอดตัวมันลงสู่กลไกทางจิตใจของบุคคลจากรุ่นหนึ่งต่อไปยังรุ่นต่อ ๆ ไป จนในที่สุดสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ หมดความหมายไป กล่าวคือ เมื่อตกอยู่ภายใต้ วัฒนธรรมนี้แล้วพฤติกรรมของบุคคลจะถูกกำหนดต่อไปโดยวัฒนธรรมนี้แม้สถานการณ์ รอบตัวจะเปลี่ยนไปแล้วก็ตาม (Lewis , 1968 :5-6 )

แต่สำหรับชาวบ้าน ส. สุขทวีนั้นผู้ศึกษาเชื่อว่าพฤติกรรมของชาวบ้านซึ่งอาจมี ลักษณะบางประการคล้ายกับลักษณะพฤติกรรมที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมความยากจนของ Lewis หากเหตุผลที่ชาวบ้านมีพฤติกรรมเช่นนั้นมิได้เป็นเพราะกลไกทางจิตใจของเขา ถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมดังกล่าว แต่น่าจะเป็นเพราะสถานการณ์ทั้งทางเศรษฐกิจและ การจัดสรรประโยชน์ที่ยึดถือปฏิบัติกันในชุมชนเป็นสถานการณ์แวดล้อมที่พวกเขาเผชิญ หน้าที่อยู่ในชีวิตประจำวันและเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติอยู่นี้ก็เป็นวิถีทางหนึ่งซึ่งช่วยให้พวกเขา จัดการกับสถานการณ์เหล่านั้นได้อย่างเป็นที่พึงพอใจ ผู้ศึกษาเชื่อว่าหากสถานการณ์ แวดล้อมรอบตัวพวกเขาเปลี่ยนไปพฤติกรรมของชาวบ้านก็จะเปลี่ยนไปด้วยเห็นได้จาก

การที่ชาวบ้านให้ความสำคัญกับเงื่อนไขเกี่ยวกับผลได้-ผลเสียในสถานการณ์หนึ่ง ๆ อยู่เสมอซึ่งแสดงถึงความพยายามปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างไม่อยู่นิ่ง

นอกจากนี้ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่พบในชาวบ้าน ส.สุขทวีอาจมีความคล้ายคลึงอยู่บ้างกับลักษณะของชาวบ้านในสังคมชาวไร่ใน Mexico ที่ George M. Foster เรียกว่า limited goods จากการศึกษของเขาที่ชุมชนชื่อ Tzintzuntzan และเผยแพร่ในปี ค.ศ. 1967 Foster อธิบายว่าเนื่องจากชาวบ้านแห่งนั้นมีทัศนคติต่อโลกรอบตัวว่าสรรพสิ่งต่างๆที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุสิ่งของหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมมากกว่านั้น เช่น ความสมบูรณ์ของสุขภาพ ความมีอำนาจความเป็นชาย (masculinity) มิตรภาพ หรือแม้แต่ความรัก ฯลฯ เหล่านี้ล้วนแต่มีอยู่อย่างจำกัด หากบุคคลหนึ่งบุคคลใดพยายามที่จะครอบครองสรรพสิ่งเหล่านี้เป็นของตนเองมากขึ้นย่อมหมายถึงความสูญเสียของผู้อื่น ดังนั้นบุคคลที่ครอบครองหรือถูกคิดว่าครอบครองสรรพสิ่งดังกล่าวไว้มากกว่าที่สังคมตัดสินว่าควรมีได้ นับว่าเขาได้คุกคามดุลยภาพ (equilibrium) ในสังคม ลักษณะสังคมวัฒนธรรมของชุมชนแห่งนี้จึงเน้นการธำรงรักษาดุลยภาพของสรรพสิ่งและสถานการณ์ของบุคคลไว้ ความสงสัยและไม่เชื่อใจรวมทั้งการอิจฉาริษยากล่าวหากันและกันจะเป็นกลไกที่มีบทบาทรักษาดุลยภาพดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องด้วยชาวบ้านต่างมีความอ่อนไหว (sensitive) อย่างมากต่อความคิดเห็นของสมาชิกส่วนรวมของสังคม (public opinion) กลไกเหล่านี้จึงดำเนินไปได้ด้วยดี

อาจเป็นเพราะเงื่อนไขทางกายภาพและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กล่าวคือชาวบ้าน Tzintzuntzan เป็นชาวไร่ที่ทำกรเกษตรเป็นหลัก การยังชีพของพวกเขาคือต้องอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเอง ในขณะที่เผชิญกับภาวะซึ่งไม่เอื้อต่อการผลิตทางการเกษตรความขาดแคลนย่อมเกิดขึ้นได้ ลักษณะดังกล่าวอาจเป็นบ่อเกิดแห่งโลกทัศน์ที่มองสรรพสิ่งรอบตัวว่ามีอยู่จำกัด ซึ่งต่างจากชาวบ้าน ส.สุขทวีซึ่งอยู่ในชุมชนที่มีได้อาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก แต่เศรษฐกิจของพวกเขาก็เกี่ยวข้องกับสังคมใหญ่ที่ครอบชุมชนหรือสังคมเล็ก ๆ ของพวกเขาไว้ ทั้งยังเป็นแหล่งที่มาของทรัพยากรอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านได้แก่เงินสด ซึ่งพวกเขาต้องแลกมาด้วยแรงงานหรือความช่วยเหลือทางวัตถุจากองค์กรและมูลนิธิเอกชนต่าง ๆ ทรัพยากรเหล่านี้มีอยู่มากมายในสังคมใหญ่เพียงแต่พวกเขาจะมีวิธีการใดบ้างที่จะทำให้ได้ทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ ผู้ศึกษาจึงเชื่อว่าโลกทัศน์ของชาวบ้าน ส.สุขทวีเกี่ยวกับสรรพสิ่งต่าง ๆ มิได้มอง

ว่าสรรพสิ่งเหล่านั้นมีอยู่จำกัด ทว่าสำหรับพวกเราสรรพสิ่งเหล่านั้นมีอยู่ทั่วไป ทั้งนี้แล้วแต่บุคคลใดจะมีความสามารถหรือมีวิธีการที่ทำให้ได้รับประโยชน์จากมัน และวิธีการหนึ่งก็คือการสร้างความชอบธรรมแก่ตนเองว่าสมควรเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากสรรพสิ่งนั้นๆ มากกว่าผู้ใด แม้บุคคลอื่นจะเป็นผู้ครอบครองสิ่งนั้นอยู่ก็ควรที่จะแบ่งปันมาให้ผู้ที่เหมาะสมจะได้มากกว่า ทำให้ผู้ที่ครอบครองอยู่ก็ต้องหาหนทางปกป้องสิ่งที่ตนเป็นเจ้าของอยู่เช่นกัน ด้วยเหตุนี้สรรพสิ่งต่าง ๆ จึงมีแต่เพียง "ภาพลักษณ์แห่งดุลยภาพ" ซึ่งชาวบ้านบรรจงสร้างขึ้นจากการส่งกระจายข่าวสารข้อมูลเพื่อแสดงภาพพจน์ของตนเอง และนิยามสถานการณ์อันจะช่วยสร้างความชอบธรรมในสิทธิการได้เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากสรรพสิ่งเหล่านั้น ดังนั้นความหวาดระแวงไม่เชื่อใจ ความอิจฉาริษยากว่าหากันจึงกลายเป็นกลไกหนึ่งในการรักษาดุลยภาพที่เป็นเพียงภาพลักษณ์ซึ่งแต่ละคนเป็นผู้สร้างขึ้น แต่เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ที่แออัดใกล้ชิดชาวบ้านแต่ละคนจึงยากที่จะรักษาความลับใด ๆ ของตนไว้ได้ใน ขณะที่แต่ละคนจำต้องแสดงและรักษาภาพพจน์ที่ดีเอาไว้ ชาวบ้านจึงค่อนข้างมีความอ่อนไหวต่อความคิดเห็นของชาวบ้านผู้อื่นอันช่วยให้กลไกดังกล่าวทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

นอกจากนี้จากข้อสรุปที่ได้กล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้าน ส. สุขทวีโดยทั่วไป แม้มีโอกาสติดต่อกันโดยตรง (face to face) แต่กลับเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะค่อนข้างจะไม่ใกล้ชิด (secondary contact) มีความผิวเผิน (superficial) ไม่ผูกพันเป็นส่วนตัว (impersonal) เป็นความสัมพันธ์แบบชั่วคราว (transitory) และค่อนข้างเป็นความสัมพันธ์เฉพาะเพียงด้านใดด้านหนึ่ง (segmental) ลักษณะดังกล่าวใกล้เคียงกับคุณสมบัติของผู้คนในสังคมเมืองที่ Wirth กล่าวไว้ (ดูหน้า 9) ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านเช่นนี้หากอธิบายตามพัฒนาการของพฤติกรรมการผูกพันซึ่งพากันของ Scanzoni อาจกล่าวได้ว่า จัดอยู่ในพัฒนาการขั้นแรก ซึ่งบุคคลมีการลงทุนทางสังคมกันไม่มากนัก มีลักษณะการแลกเปลี่ยนที่เน้นการตอบแทนทันทีทันใด (immediate pay off) อันแสดงถึงการยังมีความผูกพันซึ่งพาดและความรู้สึกเป็นพันธมิตรผูกพันกันในระดับต่ำ (ดูหน้า 33-34) ทั้งนี้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านในลักษณะนี้ทำให้การอธิบายการแลกเปลี่ยนทางสังคมในเชิงอำนาจของ Blau (ดูหน้า 33) เมื่อใช้อธิบายการเมืองในระดับชุมชนแล้วอาจมีศักยภาพในการอธิบายลดลง เนื่องจากความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านมีความแปรเปลี่ยนได้ง่าย

อันเกิดจากการไม่ให้ความสำคัญกับพันธะผูกพันทางสังคมที่ยืนยาว ดังจะเห็นได้จากข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำในชุมชนว่า ชาวบ้านมิได้ยึดถือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้นำอย่างแน่นอน หากสามารถแปรเปลี่ยนผู้นำได้ตามสถานการณ์

สำหรับแนวคิดที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม นับว่าช่วยให้ได้ภาพชาวบ้านในรูปของมนุษย์ที่มีความปรารถนา มีความนึกคิดและเป็นฝ่ายกระทำ (active) ส่วนแนวความคิด transaction analysis ของ Fredrik Barth ซึ่งเน้นถึงการนิยามสถานการณ์และการแสดงภาพพจน์ของตนเองรวมทั้งการตัดสินใจโดยพิจารณาผลได้ผลเสียจากการประเมินสถานการณ์ของบุคคลช่วยให้เห็นภาพการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนหรือจัดสรรประโยชน์และทรัพยากรโดยชาวบ้านในลักษณะกระบวนการมากขึ้น ท้ายสุดแนวคิดเครือข่ายทางสังคมช่วยให้เรามองเห็นได้ว่า พฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อกันตามที่คาดหวังซึ่งกันนั้น มิได้แน่นอนตายตัวเสมอไปหากแต่เปลี่ยนแปลงได้ตามปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น สถานการณ์เฉพาะหน้า หรือ ลักษณะสายสัมพันธ์อื่น ๆ ที่บุคคลมีต่อกัน ซึ่งประเด็นนี้ชี้ให้เห็นชัดว่าพฤติกรรมของชาวบ้านมิได้ถูกกำหนดอย่างตายตัวด้วยแบบแผนพฤติกรรมใด ๆ ทว่าเป็นเพียงวิถีการปรับตัวและโต้ตอบต่อสถานการณ์ปัญหาแวดล้อมนั่นเอง

ปรากฏการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับการร่วมมือกันนี้ควรเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสนใจให้มาก เนื่องจากสภาวะสังคมไทยในปัจจุบันและในอนาคตซึ่งมีแนวโน้มจะเป็นทุนนิยมมากขึ้นทุกขณะ สำหรับพลเมืองยากจนแล้วยิ่งจะสูญเสียอำนาจต่อรองในสังคมลงไปเรื่อย ๆ ดังนั้นการร่วมมือร่วมใจกันน่าจะเป็นหนทางที่จะสร้างเสริมอำนาจในการต่อรองให้เพิ่มขึ้นมาบ้าง ทั้งนี้มิใช่เพื่อการทวนกระแสหรือตัดตัวเองออกจากสังคมใหญ่ แต่เป็นไปเพื่อปรับตัวให้สามารถยืนหยัดไปกับกระแสดังกล่าวอย่างเสียเปรียบน้อยที่สุด